

***Concise encyclopaedia of Lithuania Minor.* – Vilnius: Science & encyclopaedia publishing centre, 2014. – P. 605-608.**

Vydūnas, real name Vilhelmas, Vilius **Storosta, Storostas** (*Ger.* Wilhelm **Storost**), b. 22 March 1868 in Jonaičiai (Gaideliai rural district) d. 20 February 1953 in Detmold (North Rhine-Westphalia, Germany; in 1991 his remains were reburied in Bitėnai Cemetery in the Pagėgiai region), a philosopher, writer and cultural figure. In 1928 he received an honorary doctorate in philosophy from the University of Lithuania (from 1930, Vytautas Magnus University). In 1888 he graduated from the teachers' training college in Ragainė. From 1888 to 1892 he taught in Kintai and from 1892 to 1912 in Tilžė. As an unattached student he studied philosophy, sociology, religion, literary and art history, English, French and Sanskrit at the universities of Greifswald (1896-1898), Halle (1899), Leipzig (1900-1902) and Berlin (1913-1919). During his studies he became close to the German Theosophical Society; in 1902 he founded a branch of this society in Tilžė and headed it (it existed until 1935). In 1918 he taught the fundamentals of the Lithuanian language and culture at the Seminar for Oriental Languages in Berlin University. In 1919 he taught Lithuanian to adults at the secondary school in Tilžė, from 1920 to 1923 literature at Telšiai Secondary School, and in 1926-1927 cultural history at Klaipėda Music School. In 1895 he founded the Tilžė Society of Lithuanian Hymn Singers and headed it for 40 years. He organized Lithuanian plays, concerts and song festivals in Tilžė and many other places in East Prussia. In 1895-1896 Vydūnas conducted the choir of the society *Birutė*; in 1897-1898 he helped this organization organize festivals. He gave lectures on philosophy in Klaipėda, Šilutė, Tilžė and other cities of Lithuania Minor. Vydūnas was an active member of the Association of Prussian Lithuanians, the Tilžė Lithuanian Club, the societies *Spauda* and *Kultūra* as well as other associations of Lithuania Minor. He was the chairman of *Santara* and of the Council of Prussian Lithuanian Associations. From 1907 he participated in the work of the Lithuanian Scientific Society. He published and edited the magazines *Šaltinis* (1905-1909), *Jaunimas* (1911-1914), *Naujovė* (1915) and *Darbymetis* (1921-1925); he wrote most of the articles himself. He also wrote for other periodicals of Lithuania Minor and Lithuania. From 1925 Vydūnas was a member of the PEN Club and from 1935 an honorary member of the Lithuanian Writers Association. At the request of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania and the consulate of Lithuania in Tilžė, in 1930, 1931 and 1934 he participated as the representative of Prussian Lithuanians in the work of the Congress of European Ethnic Minorities, which was founded at the initiative of Germany. For this activity he was criticized by the Association of German Lithuanians and the German Union of Ethnic Minorities. When National Socialism came to power in Germany, Vydūnas was persecuted for his Lithuanian activities. On 11 March 1938 he was imprisoned in Tilžė for alleged financial crimes; he was

released two months later and acquitted in 1940. Upon his release from prison he devoted himself to creative work. He wrote the philosophical works *Žmonijos sąmoningumas jos tikybinuose padavimuose, šventraščiuose ir šventuose žymženkliuose* (Human Consciousness in its Religious Tales, Sacred Writings and Sacred Landmarks) and *Erwägungen zum Bewusstseinsgeheimnis* (Considerations on the Mystery of Consciousness; neither work has survived), and he published other works and articles in the Lithuanian press. In 1944 he was evacuated to Germany with other residents of Tilžė. From 1946 Vydūnas lived in Detmold. He got involved in the cultural activities of the evacuated East Prussian Lithuanians and the war refugees from Lithuania Major and contributed to their press.

Vydūnas' literary legacy amounts to over 60 books: plays of different genres, librettos, novellas, treatises on philosophy and historiosophy, collections of songs, textbooks on the Lithuanian language, a Lithuanian-German dictionary, a study about Kristijonas Donelaitis, memoirs and articles in the periodical press. Some of his philosophical works and the manuscripts of eleven plays were lost during WWII. Vydūnas' first poems and journalistic articles appeared in 1894 in the newspaper *Nauja lietuviška ceitunga*. His first major work was the dramatic fairy-tale *Pasiilgimas veldėtojo* (Longing for an Heir; produced in 1899 in Tilžė, published in 1938); his first published book was a popular history of Lithuania, *Senutė* (An Old Woman, 1904; the author is not indicated). All of Vydūnas' creative work is of a philosophical nature. His philosophy is based on an idealistic pantheism largely adopted from ancient Indian philosophy. Adapting modern philosophical concepts to the basic postulates of ancient Indian philosophy, he created his own philosophical system. Vydūnas' early treatises – *Slaptinga žmogaus didybė* (The Mysterious Greatness of Man), *Visatos sąranga* (The Structure of the Universe), *Mirtis ir kas toliau* (Death and the Hereafter; all 1907), *Likimo kilmė* (The Origin of Destiny), *Žmonijos kelias* (The Path of Humanity, both 1908), *Apsišvietimas* (Self-Enlightenment), *Gimdymo slėpiniai* (The Mystery of Giving Birth; both 1909) – were mostly intended to explain the theosophical concept of existence. Although essential theosophical aspects continue into his later philosophical works – *Mūsų uždavinys* (Our Task, 1911), *Tautos gyvata* (The Life of the Nation, 1920), *Sveikata, jaunumas, grožė* (Health, Youth, Beauty, 1928) and *Sąmonė* (Consciousness, 1936) – he devotes most of his attention to important problems of history, social life, the nation, culture, ethics and aesthetics. Vydūnas' most important historiosophic works on the history of Lithuania include *Senutė* (An Old Woman, 1904), *Mūsų uždavinys* (Our Task, 1911, ²1921, a facsimile of the 2nd edition 2010), *Litauen in Vergangenheit und Gegenwart* (Lithuania in the Past and the Present, 1916, in French 1916, in Polish 1919, in Russian 1921), *Sieben Hundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen* (Seven Hundred Years of German-Lithuanian Relations, 1932, ²1982; *Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių*, 2001).

In these works Vydūnas approaches history as a means for developing Lithuanian national consciousness and as an argument to substantiate his philosophical conception, and he articulates the nation's intentions, which are determined by current events. The main aim of *Senutė* was to show the nation's glorious past and its cultural values and thus to challenge the Germanization propaganda which was being carried out mostly in the schools of Lithuania Minor at the turn of the 20th century and which was instilling the idea that the Germans were the indigenous inhabitants of East Prussia and that the Lithuanians did not have their own culture. The purpose of the historiosophic treatise *Mūsų uždavinys* was to reflect on the historical evolution and future mission of the Lithuanian nation. The essence of this mission was to consolidate the nation's spiritual qualities and creative powers and to contribute to the strengthening of a humane culture. Written in German during WWI, the treatise *Litauen in Vergangenheit und Gegenwart* speaks to the conscience of nations in the hope of helping Lithuania become politically free and thus able, after all the trials endured through history, to reveal its creative potential and make a substantial contribution to the spiritual progress of humanity. In his historiosophic treatises Vydūnas emphasizes that even if the nation is torn between two empires – German and Russian – it is one nation and it has demonstrated its creative vitality and its right to free self-determination and political independence. The treatise *Sieben Hundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen*, also written in German, occupies a special place in Vydūnas' creative legacy. Here, he is one of the first in Lithuanian historiography to refute the conception of the German historians Gertrud and Hans Mortensen, Reinhold Trautmann, Fritz Gause and Paul Karge, according to whom the Prussian Lithuanians were not autochthonous in the lands they inhabited but were merely the descendants of 15th-16th-century colonists from Lithuania Major and thus did not have any historical right to that region. This concept was attuned to the German politics of that time. The history of German and Lithuanian relations, which began with the conquest of Baltic lands by the Teutonic Order, is shown by Vydūnas to be a process of destruction of the ancient and high Baltic culture based on natural religion, and this process cannot be justified by the intentions of introducing and establishing a better Christian religion and a higher Germanic culture. He also reveals Germany's contradictory behaviour when Lithuanian independence was being restored and the hatred shown towards the Lithuanians of Lithuania Minor, which remained part of Germany after WWI. In March 1934 this book was confiscated by the police as harmful to the interests of Nazi Germany. In Vydūnas' fictional works the motifs of protest against the German policy of assimilation and of the awakening of a Lithuanian sense of national and human self-worth are intertwined with his central philosophical motif: the conflict between opposites within a whole – between spirituality and materialism – in humanity, in a nation and in an individual. His major fictional works include the

dramas *Probočių šešėliai* (Shadows of the Ancestors, 1908), *Amžina ugnis* (The Eternal Fire, 1913), *Vergai ir dykiai* (Slaves and Masters, 1919), *Jūrų varpai* (The Bells of the Seas), *Žvaigždžių takai* (Star Paths, both in 1920), *Pasaulio gaisras* (World Conflagration, 1928), *Laimės atošvaita* (A Reflection of Happiness), *Jūraitė* (both in 1934), *Pasiilgimas* (Longing, 1938) and about ten comedies. The philosophical content of his dramas determines the originality of their literary expression. Vydūnas created a modern ritualistic theatre characterized not by psychological dramatism, but by sacrality of action, histrionic convention and an atmosphere saturated with spirituality. In his dramatic works the archaic Lithuanian worldview is highlighted in an original manner and conveyed through the modern language of 20th-century drama; mythological images express the collisions between the modern individual and the historical development of the nation. Through the new dramatic structure he had created Vydūnas purposefully sought, as it were, to continue the tradition of folk art, by means of which he wanted to give the meaning of recurrent archetypes and myths to historical events and human fate. He produced most of his dramas with the Association of Lithuanian Hymn Singers in Tilžė; they were produced by professional theatres in Lithuania. Vydūnas translated into Lithuanian works by Alfred Tennyson, Johann Wolfgang Goethe, Immanuel Kant, Friedrich Nietzsche and Rabindranath Tagore as well as the philosophical poem *The Bhagavad Gita* (1947) from the Indian epic *The Mahabharata*. His works were translated into Polish (*Probočių šešėliai* 1920, *Žvaigždžių takai* 1922, *Jūrų varpai* 1922, *Mūsų uždavinys* 1921), Russian (*Litauen in Vergangenheit und Gegenwart* 1921, 1994; *Tautos gyvata, Pasaulio gaisras*, both in 1994) and French (*Litauen in Vergangenheit und Gegenwart* 1916). *Vaclovas Bagdonavičius*

Vydūnas. This photograph was taken in Willy Zimmer's photography studio in Tilžė, 1918 (Collection of the Buračas family)

Kazys Šimonis, *A Portrait of Vydūnas*, oil on canvas, 1968 (Reproduction from the collection of Vytautas Kaltenis)

Vaclovas Bagdonavičius

In: *Concise encyclopaedia of Lithuania Minor*. – Vilnius: Science & encyclopaedia publishing centre, 2014. – P. 605–608.

Vydūnas, tikroji pavardė Vilhelmas, Vilius **Storostas**, **Storosta** (vok. Wilhelm **Storost**) *1868 03 22 Jonaičiuose (Gaidelių valsčius) †1953 02 20 Detmolde (Šiaurės Reino–Vestfalijos žemė, Vokietija; 1991 palaikai perlaidoti Bitėnų-Rambyno kapinaitėse), filosofas, rašytojas, kultūros veikėjas. Lietuvos

universiteto (nuo 1930 VDU) filosofijos garbės daktaras (1928). 1888 baigė Ragainės mokytojų seminariją. 1888–92 mokytojavo Kintuose, 1892–1912 – Tilžėje. 1896–98 Greifswaldo (Meklenburgo-Pomeranijos žemė, Vokietija), 1899 Hallės (Saksonijos-Anhalto žemė, Vokietija), 1900–02 Leipcigo (Saksonijos žemė, Vokietija), 1913–19 Berlyno universitetuose laisvojo klausytojo teise studijavo filosofiją, sociologiją, religiją, literatūros ir meno istoriją, anglų, prancūzų, sanskrito kalbas. Studijuodamas suartėjo su Vokietijos teosofų draugija, 1902 Tilžėje įsteigė jos skyrių (veikė iki 1935), jam vadovavo. 1918 Rytų seminare prie Berlyno universiteto dėstė lietuvių kalbą ir kultūros pagrindus, 1919 Tilžės realinėje gimnazijoje – lietuvių kalbą suaugusiesiems, 1920–23 Telšių gimnazijoje – literatūrą, 1926–27 Klaipėdos muzikos mokykloje – kultūros istoriją. 1895 įkūrė Tilžės lietuvių giedotojų draugiją ir 40 metų jai vadovavo. Tilžėje ir daugelyje kt. Rytprūsių vietų rengė lietuviškus vaidinimus, koncertus ir dainų šventes. 1895–96 dirigavo *Birutės* chorui, 1897–98 padėjo šiai organizacijai rengti šventes. Klaipėdoje, Šilutėje, Tilžėje ir kituose Mažosios Lietuvos miestuose skaitė filosofijos paskaitas. Buvo veiklus Prūsų lietuvių susivienijimo, Tilžės lietuvių klubo, *Spaudos*, *Kultūros* ir kitų Mažosios Lietuvos draugijų narys, *Santaros*, Prūsų lietuvių draugijų tarybos pirmininkas. Nuo 1907 dalyvavo Lietuvių mokslo draugijos veikloje. Leido ir redagavo žurnalą *Šaltinis* (1905–09), *Jaunimas* (1911–14), *Naujovė* (1915), *Darbymetis* (1921–25); pats parašydavo daugumą jų straipsnių. Bendradarbiavo kituose Mažosios ir Didžiosios Lietuvos lietuviškuose periodiniuose leidiniuose. Nuo 1925 PEN klubo, nuo 1935 Lietuvių rašytojų draugijos garbės narys. 1930, 1931 ir 1934 kaip Prūsijos lietuvių atstovas LR užsienio reikalų ministerijos ir Lietuvos konsulato Tilžėje pageidavimu dalyvavo Vokietijos iniciatyva įkurto Europos tautinių mažumų kongreso darbe, už tai buvo kritikuojamas Vokietijos lietuvių susivienijimo bei Vokietijos tautinių mažumų sąjungos. Vokietijoje įsigalėjus nacionalsocializmui Vydūnas persekiotas dėl lietuviškos veiklos, 1938 03 11 įkalintas Tilžės kalėjime už tariamus finansinius nusikaltimus, po 2 mėnesių paleistas, 1940 išteisintas. Išėjęs iš kalėjimo atsidėjo kūrybai – parašė filosofinius veikalus *Žmonijos sąmoningumas jos tikybinuose padavimuose, šventraščiuose ir šventuose žymženkluose* ir *Svarstymai apie sąmonės slėpiningumą* (vok. *Erwägungen zum Bewusstseinsgeheimnis*; abu neišliko), kitų kūrinių, straipsnių lietuviškoje spaudoje. 1944 su Tilžės kitais gyventojais evakuotas į Vokietiją. Nuo 1946 gyveno Detmolde. Įsitraukė į evakuotų Rytprūsių lietuvininkų ir Didžiosios Lietuvos karo pabėgėlių kultūrinę veiklą, bendradarbiavo jų spaudoje.

Vydūno literatūrinį palikimą sudaro >60 knygų – įvairaus žanro pjesės, libretai, apysakos, filosofijos ir istoriosofijos traktatai, dainų rinkiniai, lietuvių kalbos vadovėliai, lietuvių–vokiečių kalbų žodynas, studija apie Kristijoną Donelaitį, atsiminimai, publikacijos periodikoje. Per II pasaulinį karą žuvo dalis filosofijos darbų, dingo 11 pjesių rankraščių. Pirmuosius eilėraščius, publicistinius rašinius Vydūnas paskelbė 1894 laikraštyje *Nauja lietuviška ceitunga*. Pirmasis didelis kūrinys – dramatinė pasaka *Pasiilgimas veldėtojo* (pastatyta 1899 Tilžėje, išleista 1938), pirmoji išspausdinta knyga – populiarī Lietuvos istorija *Senutė*

(1904; knygoje autorius nenurodytas). Visa Vydūno kūryba filosofinio pobūdžio. Jo filosofijos pagrindą sudaro idealistinis panteizmas, daugiausia perimtas iš senovės indų filosofijos. Naujesnių laikų filosofijos koncepcijas derindamas prie pagrindinių senovės indų filosofijos postulatų, Vydūnas kūrė savo filosofijos sistemą. Pirmieji Vydūno traktatai *Slaptinga žmogaus didybė*, *Visatos sąranga*, *Mirtis ir kas toliau* (visi 1907), *Likimo kilmė*, *Žmonijos kelias* (abu 1908), *Apsišvietimas*, *Gimdymo slėpiniai* (abu 1909) daugiausia skirti teosofinei būties sampratai aiškinti. Vėlesniuose filosofijos veikaluose *Mūsų uždavinys* (1911), *Tautos gyvata* (1920), *Sveikata, jaunumas, grožė* (1928), *Sąmonė* (1936), išliekant esminiams teosofijos momentams, pagrindinis dėmesys skirtas aktualioms istorijos, socialinio gyvenimo, tautos, kultūros, etikos, estetikos problemoms. Svarbiausi istoriosofiniai Lietuvos istorijai skirti darbai: *Senutė* (1904), *Mūsų uždavinys* (1911²1921, II leidimo faksimilė 2010), *Lietuvos praeitis ir dabartis* (*Litauen in Vergangenheit und Gegenwart* vokiečių kalba 1916, prancūzų kalba 1916, lenkų kalba 1919, rusų kalba 1921), *Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių* (*Sieben Hundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen* vokiečių k. 1932²1982, lietuvių kalba 2001). Juose į istoriją Vydūnas kreipiasi kaip į lietuvių tautinės savimonės ugdymo priemonę bei argumentą savo filosofijos koncepcijai pagrįsti, išreiškia aktualijų nulemtas tautos intencijas. *Senutės* pagrindinė intencija – parodant garbingą tautos istoriją ir joje atsiradusias kultūrinės vertybes duoti atkirtį daugiausia per mokyklas Mažojoje Lietuvoje XIX–XX a. sandūroje vykdytai germanizacijos propagandai, diegusiai mintį, kad senieji ir tikrieji Rytprūsių gyventojai – vokiečiai, kad lietuviai iš viso neturėjo savo kultūros. Istoriosofinis traktatas *Mūsų uždavinys* skirtas apmąstyti lietuvių tautos istorijos raidos prasmę ir misiją tolesnėje jos būtyje. Misijos esmė – stiprinti savo dvasines savybes ir kūrybines galias, prisidėti prie žmoniškumo kultūros stiprinimo. I pasaulinio karo metais vokiečių rašytu traktatu *Lietuvos praeitis ir dabartis* prabylama apie Lietuvą į *tautų sąmonę*, tikintis, kad tai padės jai tapti politiškai laisva ir galėsiančia geriausiai atskleisti per visus istorijos skirtus išbandymus išsaugotą savo kūrybinį potencialą, esmingai prisidėti prie žmonijos dvasinės pažangos. Vydūno istoriosofiniuose traktatuose pabrėžiama, jog tauta, nors ir priklausanti skirtingoms imperijoms – Vokietijos ir Rusijos – yra viena, įrodė savo kūrybinį gyvybingumą ir teisę į laisvą apsisprendimą bei politinį savarankiškumą. Ypatinga vieta Vydūno kūryboje tenka vokiečių kalba rašytam traktatui *Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių*. Juo Vydūnas vienas pirmųjų lietuviškoje historiografijoje paneigė ano meto Vokietijos politikai pajungtą vokiečių istorikų Gertrūdos ir Hanso Mortensenų, Reinholdo Trautmanno, Fritzo Gause's, Paulo Karge's sukurtą koncepciją, pagal kurią prūsų lietuviai dabar gyvenamose žemėse nebuvo autochtonai, o tik XV–XVI a. jas kolonizavusių perbėgėlių iš Didžiosios Lietuvos palikuonys ir dėl to neturintys į šį kraštą istorinės teisės. Nuo VO baltiškų žemių užkariavimo prasidėjusią vokiečių ir lietuvių santykių istoriją Vydūnas vaizduoja kaip senos, aukštos, prigimtine religija grįstos baltiškosios kultūros naikavimo vyksmą, kurio negalima pateisinti intencijomis nešti ir įtvirtinti tobulesnę krikščionišką religiją bei aukštesnę germaniškąją kultūrą. Vydūnas t.p.

atskleidžia prieštarinę Vokietijos elgesį atsikuriant Lietuvos nepriklausomybei, po I pasaulinio karo Vokietijoje likusios Mažosios Lietuvos lietuviams rodytą neapykantą. 1934 knyga, kaip kenksmingą nacistinės Vokietijos interesams, konfiskavo policija. Grožinėje kūryboje protesto prieš vokiečių asimiliacijos politiką, lietuvių tautinės bei žmogiškosios savivarbos žadinimo motyvai pynėsi su pagrindiniu filosofijos motyvu: visumos priešybių – dvasingumo ir materialumo – susidūrimu žmonijoje, tautoje ar atskirame žmoguje. Svarbiausi grožiniai kūriniai – dramos *Probočių šešėliai* (1908), *Amžina ugnis* (1913), *Vergai ir dykiai* (1919), *Jūrų varpai*, *Žvaigždžių takai* (abu 1920), *Pasaulio gaisras* (1928), *Laimės atošvaita*, *Jūraitė* (abu 1934), *Pasiilgimas* (1938), ~10 komedijų. Dramų filosofijos turinys lėmė jų literatūrinį raiškos savitumą. Vydūnas kūrė modernų ritualinį teatrą, kuriam būdinga ne psichologinis dramatismas, o veiksmo sakralumas, sceninis sąlygiškumas, dvasingumo prisodrinta atmosfera. Dramaturgijoje savitai aktualizuota ir modernia XX a. dramos kalba perteikta archajiška lietuviška pasaulėjauta, mitologijos įvaizdžiais išreikštos modernaus žmogaus bei tautos istorinės raidos kolizijos. Savo sukurta nauja dramos struktūra Vydūnas tarsi tikslingai siekė tęsti liaudies kūrybos tradiciją, kuria norėjo suteikti pasikartojančio archetipo ir mito prasmę istoriniams įvykiams bei žmogaus likimui. Daugumą savo dramų Vydūnas pastatė pats su Tilžės lietuvių giedotojų draugija; jų statyta profesionaliuose LR teatruose. Vydūnas išvertė į lietuvių kalbą Alfredo Tennysono, Johanno Wolfgango Goethe's, Immanuelio Kanto, Friedricho Nietzsche's, Rabindranato Tagorės kūrinių, filosofinę poemą (*Bhagavadgyta* 1947) iš indų epo *Mahabharata*. Jo veikalų versta į lenkų (dramos *Probočių šešėliai* 1920, *Žvaigždžių takai* 1922, *Jūrų varpai* 1922, filosofinis traktatas *Mūsų uždavinys* 1921), rusų (istorinis traktatas *Lietuvos preitis ir dabartis* 1921, 1994; filosofinis traktatas *Tautos gyvata*, drama *Pasulio gaisras*; abu 1994), prancūzų (*Lietuvos praeitis ir dabartis* 1916) kalbas.

Vaclovas Bagdonavičius